
Hernán Cortés, fill de Maria de Torrelles i el tresor de Moctezuma a Molins de Rei

Autor:

Data de publicació: 08-12-2013

"Hernán Cortés, fill de Maria de Torrelles i el tresor de Moctezuma a Molins de Rei". Article de Pep Mayolas publicat en el Butlletí de l'Agrupació Folklorica de Molins de Rei.

Clica les imatges per ampliar-les

Resum de la Conferència d'en Pep mayolas

HERNÁN CORTÉS, FILL DE MARIA DE TORRELLES, I EL TRESOR DE MOCTEZUMA A MOLINS DE REI

Hernán Cortés (1484-1547), el Conquistador de Mèxic, fou, segons la Història oficial, un súbdit de la Corona de Castella, fill d'un hidalgo pobre de Medellín (Extremadura) anomenat Martín Cortés de Monroy, del qual no se'n sap massa cosa, tret que en realitat es deia Martín de Monroy, però com que la seva mare (l'àvia d'en Cortés) era el que aleshores s'anomenava "una rica fembra" (una pubilla amb un heretatge considerable), el llinatge de l'esposa rica (Cortés) s'hauria fet passar per davant del cognom del marit (Monroy). D'en Martín Cortés de Monroy es diu, també, que havia lluitat a les ordres d'un parent seu, anomenat Alonso de Hermosa, en el marc de les bandositats extremenyes de la segona meitat del segle XV.

Si examinem les múltiples reproduccions de les armes heràldiques d'Hernán Cortés, veurem que arreu es representen amb unes quatre barres al bell mig de l'escut, però que a Medellín, aquestes barres que l'identifiquen clamorosament es suprimeixen de les armes del Conquistador. L'escut és del tot igual, però sense el detall central que catalanitzava i provoca incomoditat.

El rei Joan II de Catalunya-Aragó (1398-1479) havia tingut un fill el 1415 d'una dama anomenada Leonor. No ha quedat mai clar si estaven casats. El cas és que, si ho estaven, el matrimoni s'anul·là per tal que l'aleshores infant reial Joan pogués casar-se amb la princesa Blanca de Navarra, matrimoni en virtut del qual Joan es convertí en rei de Navarra a la mort del pare de Blanca. El fill que havia tingut amb Leonor es deia Alfons d'Aragó i passà a ser considerant fill natural o il·legítim. Per això, Joan II vetllà per tenir content aquest primogènit que mai podria heretar cap corona, i el revestí de títols i dignitats que adquirí o creà especialment per a ell durant la seva vida. Un d'aquests títols fou el ducat de Vilafermosa, al regne de València, i un altre fou el senyoriu del castell i les terres de la vila de Cortes, punt de la frontera entre Navarra i Aragó on s'hi trobaven històricament els reis d'ambdós regnes per concertar esponsalícis reials. L'any 1457, l'Alfons tingué un fill d'una dama catalana, Maria de Jonquers: en Joan d'Aragó i de Jonquers. Aquest fou un dels néts preferits del rei Joan II, fins al punt de concedir-li el comtat de Ribagorça, que pertanyia a la Corona. Més tard, també s'intitulà duc de Luna. El dia de Sant Joan de 1479, en Joan d'Aragó i de Jonquers es casà amb Maria de Torrelles, dita Maria López de Gurrea i Torrelles, la rica fembra, perquè en ella requeia l'herència dels López de Gurrea, un dels llinatges principals del regne d'Aragó, els quals feien passar els seus cognoms davant dels de la nissaga amb qui entronquessin, com a condició per a heretar. Maria de Gurrea i Torrelles, que morí prematurament (+1492), fou una dama admirada pels seus coneixements de lletres i ciències: a l'únic retrat que en tenim apareix amb llibres al costat i un tinter a les mans, una plasmació gràfica de la seva condició culta. En una informació preciosa que hem d'agrair a l'historiador de Torrelles, en Miquel Casas, sabem que Maria era descendent d'en Pere de Torrelles i de Blanes, virrei de Sardenya el 1409, home de confiança del rei Martí l'Humà i del seu malaurat hereu, en Martí el Jove (+ 1409). En Joan d'Aragó i la Maria de Torrelles tingueren un hereu que fou l'Alfons Felip de Gurrea i Aragó (1487-1550), el qual té una sèrie de concordances amb l'Hernán Cortés de la Història oficial que ens fan identificar-lo com al veritable Conquistador de Mèxic. A banda que el seu pare havia servit a un Alfons duc de Vilafermosa i s'havia casat amb una rica fembra, tots dos viuran 63 anys, tots dos tindran un hereu

anomenat Martí, a tots dos se'ls mor el pare el 1528, tots dos fan testament el dia 12 d'octubre de 1547, l'Hernán Cortés celebra la victòria sobre els francesos a Perpinyà el 1542 amb un sopar amb els ducs de Nàjera i de Cardona, que són, tots dos, cunyats d'Alfons Felip, i moltes coincidències més que necessitarien més espai per ser exposades.

El 1516, l'Alfons Felip comprà als moros veïns de la vila de Cortes les cases i béns que posseïen i es proclamà senyor de Cortes, un títol que estava en mans de la vigent duquessa de Vilafermosa. L'Alfons d'Aragó, avi d'Alfons Felip, havia tingut un fill, batejat també com a Alfons d'Aragó, i una filla, Marina, amb una dama anomenada Leonor de Soto. El 1516 tots dos Alfons havien mort, i l'herència del segon havia recaigut en el fill de Marina (+1513) i Roberto, príncep de Salern (+1508), Ferrante di Sanseverino (nascut el 1507), futur duc de Vilafermosa i senyor de Cortes. Durant la minoritat d'en Ferrante, però, s'entaulà un plet entre l'Alfons Felip i la Leonor de Soto per la tinença del senyoriu de Cortes. Seria en virtut d'aquest llarg litigi que, a tall de reivindicació, l'Alfons Felip es faria anomenar "Alfons de Cortes". Un dels capitans de l'Hernán Cortés, quan aquest ha de venir per primer cop a entrevistar-se amb Carles I després de la conquesta de Mèxic, li recomana insistentment que es faci anomenar pel seu nom sencer, i no només per "Cortès".

Carles I entra a Saragossa el 9 de maig de 1518, i no en sortirà fins al gener del 1519, per venir a Catalunya. El 23 d'octubre de 1518, dia en què l'Hernán Cortés rep unes Instruccions del governador a l'illa de Cuba, on l'anomena "capità i principal cabdill de l'expedició", unes instruccions que ens tapen les Capitulacions d'Alfons de Cortes amb Carles I, que és a Saragossa en aquells moments. I en aquest estat de la qüestió és quan trobem el document clau que ens corrobora la hipòtesi de la identificació del nostre Alfons de Cortes amb l'Hernán Cortés. Perquè en una petició al rei Carles I^[1] es dona notícia que un capità anomenat Alonso Cortés ha calat (expressió original) que a la terra ferma hi ha coses de profit, i s'hi ha fet fort amb 600 homes i la simpatia dels naturals (els indis), enviant procuradors a la cort perquè el puguin jurar com a governador del nou territori. El document és l'adulteració claríssima d'una legítima protesta original, plena de catalanades, que denunciaria les pretensions d'en Cortès com una gravíssima lesió dels interessos del governador de Cuba, de l'Almirall Jaume Colom i, per extensió, de la Corona. Tot això té un cert sentit dins la Història adulterada que ens ha arribat, on l'Hernán Cortés rep les instruccions del governador de Cuba Diego Velázquez, i un cop a terra ferma se les salta i pretén fer-se amb el control del territori per a un profit propi. Com que es tractava de traduir un document en català de caire jurídic que involucrava el governador portuguès de Cuba i el virrei català Jaume Colom i adaptar-lo a les circumstàncies i personalitats castellanques d'en Velázquez i en Diego Colón, als censors se'ls va escapar, tot i anomenar-lo Cortés i camuflar-ne la nobilitat sota el càrrec de capità, el veritable nom: Alonso (que es limitaren a traduir d'Alfons). Aquest document no és esmentat mai a les biografies d'en Cortés, i això s'explicaria perquè forma part del corpus de documents de la família Colom. Els censors encarregats de substituir Alfons per Hernán no treballaren amb aquest original: només ho feren els censors que castellanitzaven els noms dels Colom i els del seu entorn.

Quan Moctezuma, el rei dels astequcs, sabé el desembarcament dels homes blancs a les costes de Mèxic, cregué que estava tenint lloc el retorn de Quetzalcóatl, el déu civilitzador dels tolteques, del qual les llegendes deien que tornaria a governar a la seva ciutat. Moctezuma començà a enviar delegacions amb regals per complaure Quetzalcoatl amb joies, atributs i ornaments sacerdotals que el farien ser reconegut i adorat pels astequcs. Cada cop més costosos i espectaculars, els obsequis eren una estratègia per demorar l'arribada d'aquell qui, previsiblement, l'havia de substituir al capdavant de la seva nació. En Cortès no entraria a la capital fins el 8 de novembre de 1519, però l'acumulació de riqueses rebudes era tal que el 26 de juliol de 1519 ja n'envià gairebé la quarta part cap a la Península, amb dos procuradors per presentar-les a Carles I.

Hi ha diverses versions sobre l'arribada de l'anomenat Tresor d'en Moctezuma a presència d'en Carles I. La més repetida és la que li fa rebre els presents d'en Cortès a Valladolid o a Tordesillas, on estava tancada la mare de l'Emperador, Joana la Boja. Però recents investigacions ens fan concloure que Joana vivia reclosa prop de València, i per tant hem de descartar que l'Emperador passés per Castella. Per a en Manuel Fernández, biògraf de l'Emperador, en Carles I hauria rebut un regal impressionant d'en Cortès a Barcelona. En Hugh Thomas apunta que primer anaren a València i després rumb nord. A on? Segons en Silvio Arturo Zavala, el 4 d'octubre de 1519 es disposa el trasllat de Carles I a Molins de Rei, davant l'epidèmia de pesta que hi havia a Barcelona. En Josep Barba em facilita els dos apunts següents, definitius: primer, el d'en Prudencio Sandoval, que diu directament que Partieron con esta embaxada de la Veracruz, a veynt seys de Iulio deste año de 1519. Vivieron con buena nauegación a Epaña, y llegaron a Barcelona, donde fueron bien recibidos. Y el Emperador les confirmó y les concedió todo lo que le suplicavan. Con lo qual boluieron muy contentos a la Veracruz. I després, el d'en Salvador de Madariaga, que fa constar que "fou precisament a Molins de Rei on firmà Carles V l'ordre datada el 5 de desembre de 1519, fent registrar el regal que en Cortès li enviava pel seu guardajoies Lluís Veret". Amb motiu de les Festes del 30 de novembre a Molins de Rei en què es proclamava oficialment Carles, cinquè del seu nom, com a Emperador del Sacre Imperi Romano-Germànic en la diada de Sant Andreu, es van lliurar valuosos regals als prínceps electors alemanys i es va mostrar a la Cort el tresor que enviava en Cortès. Un munt de joies i pedres precioses, espectaculars plomalls de quetzal per al cap, llibres

d'escriptura índia, i rodes treballades artísticament d'or i plata massissos. Tant l'Albert Durer, com en Pere Màrtir d'Anglaterra, com d'altres cronistes que l'aniran veient, diuen que era extraordinàriament bell. "No admiro certament l'or i les pedres precioses —diu en Pere Màrtir en una carta al papa Lleó X—: allò que em deixa parat és la indústria i l'art amb què aquesta obra avantatja la matèria. He vist mil figures i mil cares que no puc descriure. Em sembla que no he vist mai res que, per la seva bellesa, pugui atraure tant les mirades dels homes". Per primera vegada des del Descobriment, s'acabaven d'aconseguir uns tractes enlluernadors amb una civilització realment considerable.

I per primera vegada en la Història, també, els títols romano-germànics de Cèsar i d'Emperador amb què s'intitulava el Rei de Romans prenen una dimensió universal, gràcies a l'Imperi català de la Mediterrània i a les Índies Occidentals incorporades a la Corona catalana. Amb la fastuosa exhibició del tresor d'en Moctezuma el 30 de novembre de 1519, aquesta nova dimensió universal de l'Imperi és copsada pels prínceps d'Europa associada a la condició de Carles com a rei dels catalans. És per això que podem afirmar que el 1519 és l'any d'eclosió de l'Imperi Universal Català a Molins de Rei.

Pep Mayolas

[1] DIVERSOS AUTORS, Autógrafos de Cristóbal Colón y papeles de América, Edició de la duquessa de Berwick i d'Alba, comtessa de Siruela, Madrid, 1892, p. 71-72.

Descàrrega de l'arxiu en diferents formats